

Рем Симоненко (Київ)

ЖМУТ СПОГАДІВ ПРО НЕЗАБУТНЬОГО ПАНТЕЛЕЙМОНА ПЕТРОВИЧА

Сьогодні минуло вже кілька добрих десятиліть після того, як у не розбудованому ще на нинішній манер будинку Президії Академії наук України, старому й новому приміщеннях Інституту історії можна було зустріти високу, ледь сутулувату постать Пантелеймона Петровича Гудзенка.

Та як тоді, так і тепер, на мою ветеранську думку, не знайдеться людини, якій би довелося працювати з Пантелеймоном Петровичем і не згадувати цю добру, лагідну, органічно ввічливу (можливо, краще сказати – виховану глибинним народним досвідом) людину з справді неперевершеним природним гумором, який буквально проймав його з голови до п'ят, добротою й приязню, якими Пантелеймон Петрович щедро одарював своїх колег по роботі, всіх, хто звертався до нього.

В той же час він чудово розбирався в людях, ніби бачив їх наскрізь, але мені постійно здавалось, що він завжди, або майже завжди добре ставився до людини не через те, що вона володіла тими або іншими позитивними або негативними якостями, а просто тому, що вона була людиною. Мабуть, точніше сказати, тому що вона уособлювала звичайну людську істоту – "homo sapiens" зі всіма її людськими принадами й слабощами.

Пантелеймон Петрович рівно ставився, мабуть, до всіх співробітників і підлеглих. Але, певний, в душі він знаходив у колективі людей, яким віддавав більше душі й поваги.

Я не знаю точно щодо всіх його аспірантів, хоч делікатність, рівність і людяність Пантелеймона Петровича не дає жодного приводу для припущення, що у його учнів могли бути щонайменші сумніви щодо побажань свого мудрого наставника. Не уявляю собі, щоби притаманний йому максимально тактовний і завжди легкий та дотепний гумор заважав їм сприймати зауваження наукового керівника, якого всі вони любили й поважали і як старшого й досвідченого товариша, і як глибокого знавця науки і архівів.

Першим з тих, кого поважав Пантелеймон Петрович, на мою думку, був його давній колега Федір Павлович Шевченко. Обидві ці непересічні особистості прийшли до Інституту, плідно попрацювавши на ниві архівознавства. П.П.Гудзенко – з посади начальника Головного Архівного Управління УРСР, де Федір Павлович теж займався улюбленою роботою, очолюючи, наскільки пам'ятаю, науково-видавничий відділ Управління. Певний, що вони там вже дружньо спрацювалися. І до цього були вагомими науково-організаційні причини. Федір Павлович починав свою роботу,

очолюючи Чернівецький обласний державний архів. Добре знає цю справу і Пантелеймон Петрович, котрий якийсь дуже цікаво та з глибоким знанням справи розповідав мені про вилучення архівних матеріалів окупованої румунами в роки Великої вітчизняної війни Трансністрії, кілька вагонів яких було перевезено до Одеси. На превеликий жаль, дальша доля тих архівів мені особисто невідома. Можливо, комусь пощастило побачити ці матеріали введеними до наукового обігу. Мені, на жаль – ні.

Пантелеймон Петрович і Федір Павлович продовжували тісно й злагоджено працювати і у 1950 році, коли мені пощастило поступити до академічної аспірантури. Як зараз відчуваю себе у темних і трохи вузьких коридорах третього поверху ще дореволюційного будинку пансіонату Левашової, які дуже контрастували з світлим другим поверхом, де нині провадяться засідання Президії НАН України.

Там, на третьому поверсі знаходилось відділення суспільних наук АН, ученим секретарем якого працював Пантелеймон Петрович, а в одній з сусідніх кімнат – заступник головного вченого секретаря Президії Федір Павлович. Боюсь помилитися, але з розширенням штату – і відповідно – площі Президії, Відділення було переведено до нинішнього будинку "Наукової думки".

Відомо, що апаратна робота – особлива справа, яка має свої специфічні риси, відрізняючись від наукової, до якої всі ми звикли. Злагодженість керівництва надзвичайно допомагає успішно й злагоджено вести дослідницьку роботу. Немає потреби доводити, як діяльно (звичайно в умовах п'ятидесятих років) вели її дві шановані нами людини. І все ж я б виявив нещирість, коли б не згадав, що не стільки в складних, скільки в оперативних питаннях Федір Павлович прагнув висунути на перший план, перед начальством Пантелеймона Петровича, який мав більше досвіду "ублажати" керівництво.

Більшість часу мені довелося пропрацювати з незабутнім Пантелеймоном Петровичем в рідному Інституті. Я сказав би, що ставлення до нього в колективі було особливим. Воно впливало, на мій погляд, з розуміння колективом не так твердого, як послідовного і справді людського характеру П.П.Гудзенка. Ця послідовність показувала кожному, що з чимсь непривабливим, навіть "дуже-дуже... придуманим" – а в Інституті існували різні групи – ніде правди діти – можна навіть не підходити до нього. Не загітуєш, не зробиш. Він не читатиме моралі, не дорікатиме, можливо й не скаже якихось повчальних слів. Але, як кажуть у нас, на Україні, "видно пана по халяві". І це користувалося загальною повагою.

Жінки висловлювали шану до Гудзенка на свій "жіночий лад". Він бачився їм кимсь на зразок фаустівського Валентина, називали його Валентином Петровичем. Вказане ім'я та по-батькові вживалось досить

поширено. Його володар робив вигляд, що не дуже помічає зміни в зверненні, іноді легко посміхався, але залишався таким, як і раніше: уважним, привітним, вимогливим із величезним почуттям гумору, справді українського – ніби й непомітного, але такого, що не забувається довгі-довгі роки.

Пантелеймон Петрович Гудзенко був не тільки чудовою, приємною, привітною й справедливою людиною. Він працював завідувачим відділом соціалістичного будівництва, заступником директора Інституту, був автором кількох вартісних індивідуальних і колективних монографій, ним виховано чимало видатних фахівців-істориків, які продовжили справу свого вчителя.

"Породичався" з ним і я, оскільки сам Пантелеймон Петрович привіз мені диплом з Москви.

Він, як відзначалось вище, органічно не сприймав внутрішні суперечки й безпринципну гризню, яку в 50–60 рр. довелося боляче пережити Інституту, вмів влучним дотепним словом припинити безпринципні чвари.

І досі пригадується один з подібних прикладів. Там де чвари, відсутня дисципліна, трапляються походи до місць, далеких від архівів та бібліотек. Під час одного з них біля такої веселої установи в робочий час проїжджав Секретар ЦК Ф.Д.Овчаренко. Обурившись побаченим, він вимагає розібратись з тим, що трапилось? Розборки, як часто буває, почалися раніше в Інституті. На зборах виступали й, так би мовити, "пацифісти". Один з них, поважний професор Ф.Є.Лось, бажаючи пом'якшити тон обговорення, особливо щодо "інциденту", зауважив: "А я все-таки не "вловив", що ж трапилось?" Збори ніби чекали, що ж відбудеться далі. І в майже мертвій тиші пролунав спокійний негромкий голос Пантелеймона Петровича. "Зате NN "вловив".

З болем і тугою згадую я останню зустріч з Пантелеймоном Петровичем Гудзенком. Він разом з дружиною, яка здавалась зовсім маленькою на зріст у порівнянні з усе ще високим чоловіком. Всі ми кудись поспішали і зустріч вийшла, мені все здається дуже й дуже короткою.